

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

MÄNNISKORÄTTSCENTRET

Verksamhetsberättelse 2022

MÄNNISKORÄTTSCENTRET
VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2022

Del I

Människorättscentret och den nationella människorättsinstitutionen	4
Förvaltning och ekonomi	5

Del II

Allmän uppföljning av hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses	6
Kunskapsunderlag om situationen i Finland i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna	6
Uppföljning av genomförandet av internationella människorättskonventioner	6
<i>Europarådets människorättskonventioner och övervakningsorgan</i>	7
<i>FN:s universella periodiska granskning (UPR)</i>	8
<i>FN:s människorättskonventioner och övervakningsorgan för konventionerna</i>	9

Del III

Främjande av de grundläggande och mänskliga rättigheterna	12
Kommunikation och påverkansarbete	12
Evenemang	13
Människorättsfostran och utbildning i mänskliga rättigheter	15
Publikationer och utlåtanden	15
<i>Publikationer</i>	15
<i>Utlåtanden</i>	16

Del IV

Uppföljning och främjande av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och för äldre personer	18
Stärkande av det rättsliga perspektivet	18
Stärkande av delaktigheten	18
Stärkande och uppföljning av kunskapsunderlaget kring forskning om funktionshinder och äldre personers rättigheter	19
Mångfalden bland äldre och bland personer med funktionsnedsättning	19
Förbättring av utbildningsnivån och delaktigheten i arbetslivet för personer med funktionsnedsättning	19
Äldre personers rättigheter och internationellt samarbete	20

Del V

Programmet för unga experter	21
-------------------------------------	-----------

Del VI

Inhemskt och internationellt människorättsarbete	23
Verksamhet inom människorättsdelegationen	23
Internationellt och europeiskt människorättsarbete	23

Bilagor

Bilaga 1. Människorättscentrets personal 2022	25
Bilaga 2. Människorättsdelegationens medlemmar 2020-2024	25
Bilaga 3. Sektionernas medlemmar	27
Bilaga 4. Människorättscentrets deltagande i arbetsgrupper och styrgrupper	27

1 Människorättscentret och den nationella människorättsinstitutionen

Människorättscentret och dess människorättsdelegation bildar tillsammans med riksdagens justitieombudsman Finlands nationella människorättsinstitution.¹

Människorättscentret följer upp och främjar tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna och främjar samarbetet mellan aktörer inom området, i synnerhet i människorättsdelegationens verksamhet. Till dess lagstadgade uppgifter hör internationellt och europeiskt människorättsarbete. Människorättscentrets behörighet omfattar också den privata sektorn, såsom företag och därigenom företagets ansvar för de mänskliga rättigheterna.

Människorättsdelegationen främjar informationsgång och samarbete mellan olika aktörer, behandlar vittsyftande och principiellt viktiga frågor i anknytning till grundläggande rättigheter och godkänner årligen Människorättscentrets verksamhetsplan och verksamhetsberättelse.²

Riksdagens justitieombudsman övervakar lagligheten i myndigheternas verksamhet samt tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna bland annat genom att undersöka klagomål och utföra inspektioner samt ta egna initiativ.³

Det internationella nätverket för människorättsinstitutioner GANHRI (Global Alliance of National Human Rights Institutions⁴) beviljade 2019 på ansökan Finlands nationella människorättsinstitution A-status. A-status, som gäller fem år åt gången, beviljades första gången 2014.

I och med A-statusen har Finlands nationella människorättsinstitution yttranderätt i FN:s råd för mänskliga rättigheter. Människorättscentret representerar i regel Finlands nationella människorättsinstitution i nätverket av människorättsinstitutioner och i annat internationellt och europeiskt människorättsarbete. Justitieombudsmannen deltar i europeiskt och internationellt samarbete mellan justitieombudsmännen.

Vid generalförsamlingen i december 2021 för det europeiska nätverket för nationella människorättsinstitutioner ENNHRI (European Network of National Human Rights Institutions) valdes Människorättscentret till medlem i ENNHRI:s styrelse och till representant för det europeiska nätverket i GANHRI:s styrelse. Människorättscentrets direktör Sirpa Rautio valdes samtidigt till ordförande för ENNHRI för en mandatperiod på tre år från och med den 31 mars 2022.

1 <https://www.manniskorattscentret.fi/om-oss/nationella-manniskorattsinstitut/>

2 <https://www.manniskorattscentret.fi/om-oss/manniskorattscentret/>

3 <https://www.oikeusasiamies.fi/sv/web/guest/ea>

4 <https://ganhri.org/>

Människorättscentret har som uppgift att:

- främja information, utbildning, fostran och forskning om de grundläggande och mänskliga rättigheterna
- följa upp hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses och göra utredningar om dem
- ta initiativ och ge utlåtanden för att främja och tillgodose de grundläggande och mänskliga rättigheterna
- att delta i det europeiska och internationella samarbetet för att främja och trygga de grundläggande och mänskliga rättigheterna
- sköta andra motsvarande uppgifter som anknyter till att främja och tillgodose de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt
- främja, skydda och övervaka genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

De nationella människorättsinstitutionerna (National Human Rights Institution, NHRI) uppfyller Parisprinciperna⁵ som antogs i FN:s generalförsamling 1993:

- De har inrättats genom lag.
- De är självständiga och oberoende.
- De är pluralistiska till sin sammansättning.
- De ska främja och skydda de mänskliga rättigheterna.
- De ska garanteras tillräckliga utredningsbefogenheter och resurser samt behörighet att sköta sina uppgifter.

Förvaltning och ekonomi

Administrativt är Människorättscentret en del av riksdagens justitieombudsmans kansli och får en del administrativa tjänster och infrastruktur via justitieombudsmannens och riksdagens kansli.

För 2022 hade 997 000 euro budgeterats för verksamhetsutgifterna i Människorättscentrets budget. Av dessa var 775 930 euro personalkostnader och 193 000 euro konsumtionsutgifter. Av konsumtionsutgifterna uppgick andelen köpta tjänster till 185 070 euro.

Människorättscentret hade 2022 sju ordinarie tjänster (en direktör, fem sakkunniga och en administrativ assistent) samt två visstidsanställningar som ung expert inom programmet för unga experter. Med anledning av ordförandeskapet för ENNHRI anställdes dessutom en rådgivare i internationella frågor för ett tjänsteförhållande för viss tid samt sakkunniga och yngre sakkunniga för visstidsanställning i olika utvecklingsprojekt och för vikariat. En förteckning över personalen finns som bilaga (Bilaga 1).

Människorättsdelegationen godkände Människorättscentrets verksamhetsplan för 2022 i⁶ december 2021 och verksamhetsberättelse för 2022 i mars 2023. Människorättscentret har uppnått målen i handlingsplanen mycket väl. Människorättsdelegationens uppgift är att utifrån verksamhetsberättelsen göra en slutlig utvärdering av verksamhetsplanens genomförande.

5 <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/StatusOfNationalInstitutions.aspx>

6 <https://www.manniskorattscenret.fi/publikationer/verksamhetsberattelser-och-verks/>

2 Allmän uppföljning av hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses

Kunskapsunderlag om situationen i Finland i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna

Med allmän uppföljning av de mänskliga rättigheterna avses insamling av information om hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses, analys av informationen och upprätthållande av en aktuell lägesbild.⁷ Utifrån den information som samlas in kan man bedöma hur man bäst främjar det faktiska tillgodoseendet av rättigheterna. På basis av uppföljningsuppgifterna kan man bedöma hur rättigheterna tillgodoses formellt och i verkligheten bland olika personer och grupper. Uppföljningen grundar sig på befintlig tillförlitlig information och på egna utredningar som görs enligt möjligheter och behov.

Människorättscentret fortsatte under året att systematiskt utveckla uppföljningsverksamheten. Människorättscentret tog 2021 i bruk ett uppföljningsverktyg (Lempi) som gav tekniska förutsättningar för ännu mer systematisk uppföljning av grundläggande och mänskliga rättigheter. 2022 etablerades användningen av Lempi som en del av uppföljningen av människorättsituationen.

Målet med uppföljningen är att Människorättscentret ska ha en heltäckande bild av si-

tuationen kring grundläggande och mänskliga rättigheter i Finland samt utarbeta en berättelse som i fortsättningen kan överlämnas till riksdagen till exempel en gång vart fjärde år.

Uppföljning av genomförandet av internationella människorättskonventioner

Finland har förbundit sig till åtta människorättskonventioner som lyder under FN och åtta som lyder under Europarådet. Mekanismerna för att övervaka hur människorättskonventionerna iakttas definieras i allmänhet i själva konventionerna. Ofta innebär det att särskilda övervakningsorgan inrättas. Det viktigaste övervakningsorganet är Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, vars avgöranden är juridiskt bindande och förpliktande.

Till övervakningsorganens uppgifter hör att behandla statens periodiska rapporter om det nationella genomförandet av konventionerna, att ge expertutlåtanden som styr tolkningen av avtalen samt i fråga om vissa konventioner att behandla enskilda klagomål eller gruppklagomål. Dessutom utförs övervakningen till exempel som kollegial utvärdering av medlemsstaterna i FN:s råd för mänskliga rättigheters universella periodiska granskning (Universal Periodic Review, UPR).

Människorättscentret deltar aktivt i den periodiska rapporteringen både genom utlåtanden och genom deltagande i behandlingarna.

⁷ <https://www.manniskorattscentret.fi/uppfoljning/>

Människorättscentret främjar också medborgarorganisationernas deltagande på olika sätt. En mer omfattande delaktighet än tidigare ger kommittéerna bättre kännedom om de centrala problempunkterna, och kommittéernas rekommendationer inriktas närmare på dessa problempunkter.

Människorättscentrets mål är att informera kommittéerna om sina motiverade ståndpunkter och rekommendationer så att kommittéerna kan ställa relevanta frågor till regeringen och därigenom ge riktade och verkställbara rekommendationer. Detta har man lyckats med bland annat under de senaste rapporteringsomgångarna i anknytning till kommittén för medborgersliga och politiska rättigheter och kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Europarådets människorättskonventioner och övervakningsorgan

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (Europakonventionen) och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen)

Konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna eller Europakonventionen (EKMR) är en konvention som i första hand skyddar de klassiska frihetsrättigheterna. Alla Europarådets medlemsländer måste ratificera konventionen. I konventionen ingår också valfria protokoll, som det är frivilligt att ratificera. Europakonventionen öppnades för undertecknande 1950 och Finland ratificerade konventionen 1990.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) övervakar att konventionen följs med hjälp av individuellt klagomålsförfarande, statsbesvärsförfarande och rapporteringsförfarande. Europadomstolen kan döma ut ekonomisk gottgörelse till en klagande som utsatts för en kränkning. Utifrån domen kan allmänna åtgärder krävas, såsom ändringar i lagstiftningen samt enskilda åtgärder såsom att upphäva en dom eller återföra ärendet för

ny behandling. Europarådets ministerkommitté övervakar att Europadomstolens domar verkställs

I slutet av 2022 var 11 klagomål mot Finland gällande mänskliga rättigheter anhängiga vid Europadomstolen. 18 av domarna har fortfarande delvis inte verkställts, och nio av dessa är så kallade ledande fall. Den genomsnittliga verkställighetstiden för ledande fall i Finland var i slutet av 2022 11 år och 11 månader.

Europadomstolens avgörande 2012 i ärendet X v. Finland (34806/04) överfördes i december 2021 till Europarådets ministerkommitté för effektiviserad granskning på grund av fördröjningen av verkställandet. Fallet handlar bland annat om tvångsmedicinering av en patient på ett psykiatriskt sjukhus och om ingripande i bristen på effektiva rättskyddsmedel. Fallet behandlas igen av ministerkommittén i mars 2023. Vid Europadomstolen behandlas också två nya besvär som gäller tvångsmedicinering och ingripande i brist på rättsmedel, om vilka regeringen har ombetts ge ett bemötande.

Regel 9 (Rule 9) i Europarådets ministerkommittés arbetsordning ger de nationella människorättsinstitutionerna (NHRI) och medborgarorganisationerna möjlighet att lämna yttranden till ministerkommittén för övervakning av hur Europadomstolens domar verkställs. Människorättscentret utnyttjade denna möjlighet 2021 och i januari 2023.

Genomförande av (den reviderade) Europeiska sociala stadgan

Regeringen gav sin 18:e periodiska rapport om genomförandet av den reviderade Europeiska sociala stadgan. Det var fråga om en rapport om verkställandet av avgöranden i organisationsklagomål mot Finland, varvid flera avgöranden fortfarande pågår. Vissa lösningar granskas redan för femte gången. Vid tidigare tillfällen har det inte för ett enda avgörande kunnat konstateras framsteg i verkställandet.

Verkställande av brådskande rekommendationer som Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) gett

I sin femte landrapport i september 2019 gav Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) Finland 20 rekommendationer för att bekämpa rasism och intolerans. Regeringen blev under 2021 ombedd att rapportera om två av de rekommendationer som klassificerades som brådskande. De brådskande rekommendationerna gällde diskriminerings- och jämställdhetsnämndens befogenheter att behandla diskriminering i arbetslivet och nämndens resurser samt reformen av translagen genom sloandet av steriliseringskravet som en förutsättning för fastställande av det juridiska könet. I de slutsatser som ECRI publicerade i mars 2022 konstaterade ECRI att myndigheterna inte har verkställt någondera av dessa rekommendationer.

Människorättscentret anser det vara mycket oroväckande att problemet fortfarande inte har lösts trots att ECRI har gett motsvarande rekommendationer om diskriminerings- och jämställdhetsnämndens situation 2013, 2016, 2019 och nu 2022.

Lanzarotekonventionen

Temat för den andra övervakningsomgången i fråga om konventionen om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (Lanzarotekonventionen) gällde skydd av barn mot sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp via informations- och kommunikationsteknik. Finland svarade på den andra övervakningsomgångens enkät i november 2017 och därefter har svaret kompletterats fyra gånger. Lanzarotekommitténs genomföranderapport publicerades den 10 mars 2022.

Den första nationella genomförandeplanen för konventionen för åren 2022-2025 publicerades den 26 april 2022. Genomförandeplanens 33 åtgärder har delats in i tre kategorier: förebyggande av våld, skydd av barn mot våld samt främjande av nationellt och internatio-

nellt samarbete mot sexuellt utnyttjande och sexuellt våld.

FN:s universella periodiska granskning (UPR)

FN:s universella periodiska granskning (Universal Periodic Review, UPR) genomförs med fyra och ett havt års mellanrum för varje enskild medlemsstat i FN. Under granskningen kan FN:s medlemsstater ge rekommendationer till den berörda medlemsstaten för att främja och skydda de mänskliga rättigheterna samt ställa frågor om människorättssituationen i landet i fråga. Det är fråga om en mellanstatlig granskningsmekanism i anslutning till FN:s råd för mänskliga rättigheter och den kan inte jämföras med den övervakning som görs av FN:s besöksorgan.

UPR:s fjärde omgång inleddes hösten 2022 och Finland var bland de första staterna som skulle granskas. Före granskningen lämnade regeringen, Människorättscentret och medborgarorganisationerna in sina egna rapporter till FN om människorättssituationen i Finland.

Finland fick 229 rekommendationer av sammanlagt 89 stater vid UPR-arbetsgruppens 41:a session den 9 november 2022. Under den föregående omgången 2017 fick Finland sammanlagt 153 rekommendationer av 70 stater. Även denna gång gavs flest rekommendationer om våld mot kvinnor, rasism, hatretorik och diskriminering i allmänhet. Det kom också rekommendationer om till exempel tillgodoseendet av samernas, vapenvägrarnas och de äldres rättigheter. Finland meddelar sin ståndpunkt till rekommendationerna senast vid FN:s råd för mänskliga rättigheters första session 2023.

FN:s människorättskonventioner och övervakningsorgan för konventionerna

FN:s människorättskonventioner fastställer den basnivå på vilken de mänskliga rättigheterna åtminstone ska tillgodoses. Regeringens periodiska rapporter om verkställandet av konventionerna samt övervakningsorganens rekommendationer är ett centralt sätt att följa med utvecklingen av hur de mänskliga rättigheterna tillgodoses i medlemsstaterna.

Konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden

I januari 2023 antog riksdagen FN:s internationella konvention om skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden. Med påtvingat försvinnande mot en persons vilja avses att staten eller dess företrädare anhåller, häktar eller kidnappar en person genom att beröva hen friheten.

Finland gjorde ett förbehåll till konventionen gällande förordnandet om upphävande av adoption, eftersom adoptionens varaktighet anses vara förenlig med barnets bästa och tyngdpunkten i Finland ligger på förhandsövervakning av adoption. Eftersom denna reservation innebär att nuläget bibehålls skulle den inte ha några konkreta konsekvenser för barnets rättigheter.

Människorättscentret ansåg i sitt utlåtande om utkastet till regeringsproposition att godkännandet av konventionen stärker rättsstatsprincipen, individens rättigheter samt den internationella övervakningen av de mänskliga rättigheterna bland annat genom nationell speciallagstiftning, internationell övervakning samt genom individens och statens möjligheter att överklaga.

Konventionen är mycket aktuell bland annat på grund av Rysslands anfallskrig mot Ukraina. I den förändrade globala säkerhetssituationen och som en följd av likgiltigheten gentemot internationell rätt och mänskliga rättigheter kan också försvinnanden av människorättsförsva-

rare, medierepresentanter, politiker och även av vanliga medborgare öka.

Förutom ändringar i strafflagen förutsätter konventionen även att myndigheterna utbildas. I sitt utlåtande betonade Människorättscentret att man behöver utöka de resurser som behövs för människorättsutbildningen. Människorättscentret fäste också uppmärksamhet vid en effektivisering av det nationella genomförandet av tillsynskommittéernas avgöranden och beslut.

Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW)

CEDAW-kommittén som övervakar FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) gav i oktober 2022 Finland rekommendationer utifrån granskningen av Finlands åttonde periodiska rapport. Människorättscentret deltog i den periodiska rapporteringen genom att ge kommittén två utlåtanden och genom att delta i hörandet av kommittén i oktober 2022.

Finland ska rapportera om verkställandet av fem rekommendationer redan inom två år. Dessa rekommendationer gäller könsrelaterad hatretorik, upphävande av 2 § i steriliseringslagen, avslutande av medling i fall av våld i nära relationer samt ökning av kvinnors representation på partiernas kandidatlistor och i försvarsmaktens beslutsuppgifter. I övrigt ska följande rapport lämnas in vid den tidpunkt som kommittén meddelat, eventuellt 2026-2027.

Konventionen om barnets rättigheter (Barnkonventionen, CRC)

Kommittén för barnets rättigheter övervakar FN:s konvention om barnets rättigheter och den lämnade i oktober 2022 en lista med frågor till Finlands regering (List of Issues) om verkställandet av konventionen om barnets rättigheter och dess tilläggsprotokoll i Finland. Frågorna grundar sig på regeringens tidigare periodiska rapporter samt på uppgifter från

organisationer och den nationella människorättsinstitutionen.

Människorättscentret deltog i rapporteringsprocessen genom att lämna ett utlåtande med utkast till rekommendationer till kommittén i juni 2022 samt genom att lämna ett tilläggsutlåtande i september 2022. Dessutom deltog Människorättscentret tillsammans med flera medborgarorganisationer i kommitténs förberedande session (Pre Sessional Working Group) som ordnades i september.

Kommittén för barnets rättigheter gav dessutom den 12 september 2022 ett avgörande som gäller finska barn som vistats i lägret al-Hol i nordöstra Syrien. Kommittén ansåg att Finland har kränkt artikel 6.1 (rätt till liv) och artikel 37 a (förbud mot tortyr och grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning) i konventionen om barnets rättigheter. Klagomålet hade anförts av släktingar till vissa barn i lägret.

Kommittén konstaterade att Finland kan skydda barnen genom att vidta åtgärder för att återbörda dem från lägret eller erbjuda konsultär hjälp. Finland har redan tidigare framgångsrikt integrerat barn från området. Enligt kommittén har Finland varit medvetet om barnens långvariga tagande i förvar i livshotande förhållanden. Finland har således haft en positiv skyldighet att skydda barnen mot kränkningar av deras rättigheter. Särskilt bristen på hälsovård, mat, vatten, sanitetsutrymmen och utbildning uppfyller kriterierna för förbud mot tortyr och grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 37 a i barnkonventionen). Finland har försummat skyldigheten att skydda barn mot omedelbar och förutsebar fara, vilket kränker deras rätt till liv (artikel 6.1 i barnkonventionen).

Enligt kommittén ska Finland bevilja adekvat gottgörelse till klagandena och till barnoffren för de kränkningar som de har utsatts för samt förhindra att motsvarande kränkningar inträffar i framtiden. Finland ska 1) vidta brådskande åtgärder för att återbörda barnen, 2) stödja integrationen eller vidarebosättningen

av varje barn som återsänds eller omplaceras i hemlandet samt 3) under tiden vidta ytterligare åtgärder för att lindra riskerna för barnens liv, överlevnad och utveckling medan de befinner sig i nordöstra Syrien.

Kommittén för avskaffande av rasdiskriminering och dess avgörande om sametingets vallängdsärende

FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering (CERD-kommittén) gav den 13 juni 2022 sitt avgörande i ett ärende som gällde personer som godkänts för vallängden till sametinget. Det är fråga om CERD-kommitténs första avgörande gällande Finland.

Besvären gällde högsta förvaltningsdomstolens (HFD) beslut angående införande av vallängd för sametinget. Kommittén konstaterade att Finland kränkt artikel 5c i konventionen (politiska rättigheter, särskilt rätten att delta, rösta och kandidera i val). Kommittén ansåg att HFD:s avgöranden på konstgjord väg har kunnat ändra vilka som är röstberättigade i valet till sametinget, vilket har påverkat dess förmåga att genuint representera samerna och deras intressen. Således har HFD:s beslut, som utan uppenbar grund avvek från den befintliga tolkningen av den gällande lagen, kränkt ändringsökandenas rätt att som samiskt urfolk kollektivt bestämma om sametingets sammansättning och delta i skötseln av allmänna ärenden.

Kommittén rekommenderade att Finland erbjuder ändringsökandena ett effektivt rättsmedel genom att i brådskande ordning inleda genuina förhandlingar för att se över 3 § i sametingslagen. På så sätt säkerställs att kriterierna för rösträtten i valet till sametinget fastställs med respekt för samernas rätt att fritt och informerat ge sitt förhandssamtycke i frågor som gäller deras eget medlemskap och politiska deltagande för att åtnjuta och till fullo tillgodose andra garanterade rättigheter i enlighet med artikel 5c och e i konventionen.

Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess första avgörande gällande Finland

Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning är den kommitté som övervakar FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och den gav sitt första avgörande om Finland i april 2022. I sitt avgörande ansåg kommittén att Finland hade kränkt artikel 19 samt första och andra stycket i artikel 5. Klaganden hade ansökt om personlig assistans för att kunna bo självständigt. Ansökan hade avslagits i alla nationella rättsinstanser med hänvisning till begränsade resurser. De begränsade resurserna begränsar möjligheten till personlig assistans till att gälla endast de personer som har resurser att själva definiera assistansens innehåll och genomförande. Klaganden ansåg att de begränsade resurserna i praktiken utgör diskriminering av personer med utvecklingsstörning och hindrar dem från att med hjälp av personlig assistans leva i sitt eget hem och som en del av samhället.

Kommittén ansåg i sitt avgörande bland annat att Finland inte hade kunnat påvisa att den klagandes rätt till ett självständigt liv och delaktighet i samhället enligt artikel 19 de facto hade kunnat förverkligas eller skulle ha förverkligats med någon annan tjänst. Avslag på ansökan om personlig assistans hade i praktiken lett till att personen inte fick sådan service som skulle ha stöttat hans liv som en del av samhället.

3 Främjande av de grundläggande och mänskliga rättigheterna

Kommunikation och påverkansarbete

Kommunikationen och påverkansarbetet stärktes i början av 2022 när det vid Människorättscentret inrättades ett team för kommunikation och påverkansarbete som stöd för ledningen och de sakkunniga. Sedan februari har två yngre experter arbetat tillsammans med teamledaren och på hösten anslöt sig också en fjärde expert till teamet. Den nya strukturen förbättrade i synnerhet planeringen och det koordinerade genomförandet av kommunikationen.

Utöver den nya teamstrukturen utvecklades processerna för kommunikation och påverkansarbete samt uppföljningen av genomförandet av kommunikationen och påverkansarbetet. Som stöd för planeringen av arbetet utarbetades riktlinjer för kommunikationen samt en kommunikationsplan. Våren 2022 kartlades också hela personalens kommunikationsfärdigheter och -behov för att utveckla och stärka dem.

På Människorättscentrets webbplats publicerades meddelanden, utlåtanden och översikter, som spreds via centrets kanaler i sociala medier. Nyheter publicerades om Människorättscentrets verksamhet samt om nationella och internationella teman och evenemang i anslutning till de grundläggande och mänskliga rättigheterna. En ny kanal skapades för Människorättscentret, nämligen ett Instagramkonto, vars innehåll produceras inom centrets Program för unga experter. Dessutom kommunicerade Människorättscentret också i andra medier. Till

exempel skrev en yngre sakkunnig vid centret tillsammans med barnombudsmannens jurist en gästartikel i Helsingin Sanomat under Helsingfors Pride-veckan. Artikeln försvarade transbarnens och -ungas rättigheter.

Under året fästes allt större uppmärksamhet vid tillgängligheten och begripligheten i Människorättscentrets kommunikation. All kommunikation vid centret ska vara så tillgänglig som möjligt för olika målgrupper. Detta beaktades såväl i de tekniska lösningarna som i bland annat språkbruket. Man strävade efter att öka kommunikationens begriplighet till exempel genom att på ett så lättläst sätt som möjligt förklara bakgrunden till olika människorättsfrågor och genom att undvika okända förkortningar.

Syftet med centrets kommunikation är att utveckla kommunikationen till olika målgrupper. Under 2022 beaktades en ny målgrupp, nämligen unga vuxna. I Programmet för unga experter kartlades de ungas uppfattningar om mänskliga rättigheter samt deras önskemål och behov, särskilt i fråga om kommunikation. Enligt responsen behövs allt mer kommunikation om de mänskliga rättigheterna, där man öppnar upp och förklarar de grundläggande frågorna på ett så allmänspråkligt vis som möjligt. Detta utvecklades särskilt i kommunikationen på centrets Instagramkonto.

Ett av målen för kommunikationen och påverkan är att utveckla verksamheten gentemot riksdagen. Information om Människorättscentrets publikationer och evenemang förmedlas regelbundet till riksdagen. Människorättscentrets kännedom inom riksdagen förbättrades bland annat genom att man under året ordnade

presentationstillfällen om centret för riksdagens personal (såsom bibliotek, informationstjänst, kommunikation, praktikanter).

En central del av påverkansarbetet är utlåtanden till utskotten samt muntliga höranden. Under 2022 hördes Människorättscentret i utskotten flera gånger och utifrån uppföljningen påverkade utlåtandena och hörandena också innehållet i utskottens betänkanden. Uppföljningen av effekterna av centrets utlåtanden, liksom uppföljningen av andra utlåtanden, kommer att vidareutvecklas framöver.

En tyngdpunkt i kommunikationen och påverkansarbetet under 2022 var de nationella strukturerna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt hur de fungerar. I juni publicerade centret en omfattande utredning om ämnet, och utredningen och dess innehåll utnyttjades på många sätt i centrets påverkansarbete under året. Centret har till exempel betonat strukturerna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna när det har presenterat sin verksamhet och den nationella människorättsinstitutionen för bl.a. internationella gäster. Strukturerna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna lyftes också fram i många utlåtanden. I kommunikationen utnyttjades också det strukturschema som utarbetats för utredningen om aktörer inom grundläggande och mänskliga rättigheter.

Utöver strukturerna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna fokuserade centrets påverkansarbete under året på aktuella människorättsfrågor och lagprojekt. Centret påverkade reformen av translagen genom utlåtanden och kommunikation om ämnet och fäste därvid särskild uppmärksamhet vid transbarns och -ungas ställning. Dessutom följde centret noggrant med ändringarna i gränsbevakningslagen, gav utlåtanden och samarbetade nationellt och internationellt för att lyfta fram problempunkterna i lagändringarna. Påverkansarbete utfördes också bland annat inom arbetet med människorättsförsvarare, där centret lyfte fram behovet av skyddsmekanismer för människorättsförsvarare som är i fara och ett snabbt

och flexibelt visumförfarande för att människorättsförsvarare ska kunna komma också till Finland.

I årets verksamhetsplan uteblev endast utvecklingen av personalens dialogfärdigheter med hjälp av Dialogpaus-metoden från målen för kommunikationen och påverkansarbetet. Detta mål kommer i stället att förverkligas 2023: I början av året ordnas en presentation av Dialogpaus-metoden för hela personalen samt därefter en egentlig Dialogpaus-utbildning för dem som vill.

Evenemang

Att ordna olika evenemang för allmänheten eller för sakkunniga är för Människorättscentret ett viktigt sätt att sprida information om aktuella frågor som gäller grundläggande och mänskliga rättigheter. Under coronapandemin minskade antalet evenemang betydligt, men 2022 ordnade Människorättscentret flera evenemang, varav en del också hölls utanför huvudstadsregionen.

I juni ordnades ett seminarium för att fira Människorättscentrets tioårsjubileum. De samarbetsparter från de gångna åren som deltog fyllde ett helt auditorium. I oktober ordnades tillsammans med Arktiska centret ett seminarium i Rovaniemi med fokus på människorättsfrågor i arktiska området. I december ordnades redan det andra Kalle Könkkölä-symposiet för att hedra den framlidne Könkköläs livsverk. Temat för symposiet var denna gång rättigheterna för personer med funktionsnedsättning när krissituationer uppstår.

I december ordnade Människorättscentret en vecka för mänskliga rättigheter i riksdagen (3-10.12). Temat för veckan var klimatförändringen och miljöfrågor, vilket är särskilt viktiga människorättsfrågor för unga. På Instagram-kontot som upprätthålls av programmet för unga experter hölls under veckan också en livediskussion där centrets yngre expert och Alliansens klimatdelegat för unga diskuterade klimatet, mänskliga rättigheter och unga.

Människorättscentrets evenemang 2022

- 6.4.2022 Bekämpning av antisemitism i Finland och Europa. Evenemanget ordnades i riksdagens auditorium i samband med att EU:s koordinator för bekämpning av antisemitism, Katharina von Schnurbein, besökte Finland.
- 25.4.2022 Möte med aktörer inom grundläggande och mänskliga rättigheter. Innan Människorättscentrets utredning om nationella aktörer inom grundläggande och mänskliga rättigheter publicerades ordnades ett möte i riksdagen mellan de aktörer som omfattas av utredningen. Under mötet diskuterades utredningen och de samarbets- och samordningsmöjligheter som den ger upphov till.
- 24.5.2022 Nätverksträff för unga påverkare. Programmet för unga experter ordnade ett evenemang i riksdagen där man diskuterade med unga aktivister om mänskliga rättigheter och om hur man kan närma sig diskussionen om mänskliga rättigheter.
- Möten för unga romer maj-juni 2022. Människorättscentret ordnade tillsammans med justitieministeriet (JM) diskussionstillfällen om mänskliga rättigheter, drömmar och pizza för unga romer i åldern 18-29 år i S:t Michel, Tammerfors, Kajana och Helsingfors, där unga romer berättade om rasism och diskriminering samt om sina önskemål inför framtiden.
- 9.6.2022 Människorättscentret 10 år - samarbete för att främja tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Människorättscentret ordnade i riksdagen ett evenemang om Människorättscentrets och den nationella människorättsinstitutionens verksamhet under de senaste tio åren. Vid evenemanget publicerades också centrets utredning om nationella aktörer inom grundläggande och mänskliga rättigheter.
- 14.9.2022 Lunchdiskussion om aktuella människorättsfrågor. I samband med ENNHRI:s styrelsemöte i Helsingfors hölls i riksdagen ett evenemang om ENNHRI och om aktuella människorättsfrågor.
- 20.9.2022 Sidoevenemang i samband med att FN:s råd för mänskliga rättigheter höll sin 51:a session i Genève. Människorättscentret ordnade ett hybridevenemang där man behandlade rättigheterna för äldre personer som hör till minoriteter och urfolk.
- 11.10.2022 Evenemanget Sameungdomarnas framtid. Evenemanget ordnades i samarbete med Sametingets ungdomsråd och temat var reformen av sametingslagen ur de samiska ungdomarnas och de mänskliga rättigheternas perspektiv.
- 18.10.2022 Diskussionstillfälle med svenskspråkiga juridikstuderande. Under evenemanget diskuterades säkerhet och mänskliga rättigheter.
- 26.10.2022 De mänskliga rättigheternas och säkerhetsmiljöns arktiska dimensioner. Under webbevenemanget som ordnades med Rovaniemi som utgångspunkt informerades om aktuella människorättsfrågor i den förändrade säkerhetsmiljön i det arktiska området. Evenemanget ordnades i samarbete med Arktiska centret vid Lapplands universitet, Nordiska institutet för miljö- och minoritetsrätt och nätverket U-Arctic om arktiska rättigheter.
- 23.11.2022 Workshop för att utveckla Människorättscentrets och riksdagens justitieombudsmans verktyg för självbestämmanderätt. Under webbworkshopen diskuterades utvecklingen av ett verktyg för självbestämmanderätt som utvecklats gemensamt av Människorättscentret och riksdagens justitieombudsman.
- 12.12.2022 Kalle Könkkölä-symposiet. Evenemanget ordnades i samarbete med Människorättsdelegationens kommitté för mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning (VIOK) och riksdagens justitieombudsman. Evenemanget ordnades i riksdagen och streamades på nätet. Symposiet ordnades nu redan för andra gången till minne för Kalle Könkköläs livsverk som försvarare av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Människorättsfostran och utbildning i mänskliga rättigheter

Människorättscentrets föreläsningsserie om grundläggande och mänskliga rättigheter från 2017 uppdaterades under 2022. Föreläsningsseriorna om Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och om Europarådet förnyades och de publiceras på centrets webbplats i början av 2023.

Människorättscentret har deltagit aktivt i utbildningshelheten om barnets rättigheter i Finlands nationella barnstrategi. Centret fungerade som styrgrupp för helheten och deltog också i genomförandet av flera olika utbildningsdelar.

Människorättscentret höll en webbutbildning för deltagarna i EU:s strukturfond Ett förnybart och kompetent Finland 2021-2027 om EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna och om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Dessutom deltog centret i en kurs som handlade om de grundläggande och mänskliga rättigheterna och som ordnades av justitieministeriet den 16 november 2022. Kursen var avsedd för statsrådets lagberedare och mer omfattande än basnivån.

Publikationer och utlåtanden

Publikationer

Människorättscentrets utredningar och övriga publikationer främjar de grundläggande och mänskliga rättigheterna genom att producera egen information om ämnen som man har konstaterat att det saknas information om.

Utredning om nationella aktörer inom grundläggande och mänskliga rättigheter

Människorättscentret publicerade i juni 2022 en grundlig utredning om nationella aktörer inom grundläggande och mänskliga rättigheter. De aktörer som diskuteras i utredningen är de

högsta laglighetsövervakarna, den nationella människorättsinstitutionen, specialombudsmännen samt diskriminerings- och jämställdhetsnämnden. För varje aktörs del granskas deras uppgifter och befogenheter, självständighet och oberoende, genomslagskraft och synlighet, verksamhetsmiljö och resiliens, samarbete och samordning samt observationer om helheten av aktörer inom grundläggande och mänskliga rättigheter.

Syftet med utredningen är att ur ett helhetsperspektiv få information om de nuvarande strukturerna för grundläggande och mänskliga rättigheter och lägga fram förslag för att stärka och förtydliga dessa strukturer.

Utredningen genomfördes genom att intervjua och engagera aktörer inom de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Centret hörde också andra centrala intressegrupper om den helhet som de ovan nämnda aktörerna bildar. I utredningen har man också stor utsträckning använt sig av befintliga uppgifter.

Övriga publikationer

Människorättscentret publicerade ett bakgrundsdokument om europeiska människorättsinstitutioner, jämställdhetsorgan och standarder för dessa. De nationella modellerna för att inrätta människorättsinstitutioner, jämställdhetsorgan och andra särskilda organ som fokuserar på mänskliga rättigheter varierar i de europeiska länderna. I bakgrundsdokumentet går man igenom olika modellers styrkor och svagheter samt standarder i anslutning till strukturerna.

Hösten 2022 diskuterades särskilt samernas rättigheter och reformen av sametingslagen. Människorättscentret utarbetade ett bakgrundsdokument om reformen av sametingslagen som innehöll bakgrundsinformation och svar på centrala frågor (Saamelaiskäräjälain uudistus - taustatietoa ja vastauksia keskeisiin kysymyksiin). I publikationen behandlas människorätsfrågor i anslutning till reformen av sametingslagen och bakgrunden till att lagen

utvecklas. Målet är att ge faktaunderlag för diskussionen kring lagreformen.

Under 2022 började Människorättscentret dessutom utreda tillämpningen av utlänningslagen i förvaltningsdomstolarna vad gäller lagens 36 § 2 mom. om kringgående av bestämmelserna om inresa. Syftet med utredningen är att skapa en helhetsbild av i vilka olika situationer förbudet mot kringgående av inresebestämmelserna numera tillämpas. På basis av detta kan man granska hurdan reglering som är ändamålsenlig i fortsättningen.

Utlåtanden

Människorättscentret har i uppgift att genom initiativ och utlåtanden främja tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Människorättscentret ger utlåtanden antingen på begäran eller på eget initiativ om teman i anslutning till sin verksamhet och om strukturella frågor som gäller grundläggande och mänskliga rättigheter.

Människorättscentrets nationella utlåtanden 2022

- 30.11.2022 Utlåtande om statsrådets redogörelse om jämställdhetspolitiken
- 24.11.2022 Utlåtande om regeringens proposition med förslag till lag om könsfastställelse och till lagar som har samband med den (på finska)
- 8.11.2022 Utlåtande om byggande av gränshinder samt om dess inverkan på sökande av asyl och på olovliga inresor (på finska)
- 31.10.2022 Utlåtande om Finlands program för romsk politik 2023–2030 (på finska)
- 14.10.2022 Utlåtande om utkastet till nationell plan för anpassning till klimatförändringen 2030
- 21.6.2022 Utlåtande om regeringens proposition med förslag till lag om ändring av mentalvårdslagen (på finska)
- 15.6.2022 Utlåtande om diskrimineringsombudsmannens berättelse till riksdagen 2022
- 2.6.2022 Utlåtande om jämställdhetsombudsmannens berättelse till riksdagen 2022
- 2.6.2022 Utlåtande om regeringens proposition med förslag till lag om ändring av gränsbevakningslagen (på finska)
- 18.5.2022 Utlåtande om klimatplanen för markanvändningssektorn (MISU) (på finska)
- 18.5.2022 Utlåtande om utkastet till Klimatneutralt Finland 2035 - den nationella klimat- och energistrategin (på finska)
- 18.5.2022 Utlåtande om betänkandena kring en delreform av diskrimineringslagen
- 26.4.2022 Utlåtande om utkastet till anvisningar för konsekvensbedömning av lagstiftning (på finska)
- 12.4.2022 Utlåtande om regeringens proposition med förslag till lag om ändring av gruvlagen (på finska)
- 1.4.2022 Utlåtande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om könsfastställelse och till lagar som har samband med den
- 31.3.2022 Utlåtande om regeringens proposition med förslag till lag om tillsynen över social- och hälsovården
- 16.3.2022 Utlåtande om godkännande och sättande i kraft av den internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden
- 1.2.2022 Utlåtande om utkastet till regeringens proposition med förslag till lag om specialmyndigheterna inom justitieförvaltningen (på finska)
- 14.1.2022 Utlåtande om den klimatpolitiska planen på medellång sikt

Utlåtanden om den människorätts- politiska redogörelsen 2022

- 8.4.2022 Utlåtande till utrikesutskottet om människorättspolitiska redogörelsen (på finska)
- 28.3.2022 Utlåtande till grundlagsutskottet och förvaltningsutskottet om människorättspolitiska redogörelsen (på finska)
- 4.3.2022 Utlåtande till stora utskottet om människorättspolitiska redogörelsen (på finska)
- 2.3.2022 Utlåtande till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet om människorättspolitiska redogörelsen (på finska)
- 2.3.2022 Utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet om människorättspolitiska redogörelsen (på finska)
- 24.2.2022 Utlåtande till lagutskottet om människorättspolitiska redogörelsen (på finska)

Människorättscentrets internationella utlåtanden 2022

- 12.10.2022 Contribution from the Finnish NHRI/Human Rights Centre on the Report of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities to the 52nd session of the Human Rights Council, IOK/61/2022
- 26.9.2022 Kompletterande utlåtande till CRC-komitténs periodiska rapportering inför PWG-mötet
- 13.9.2022 Contribution from the Finnish NHRI/Human Rights Centre on Human Rights Council resolution 49/12 on the rights of persons with disabilities, IOK/60/2022
- 3.9.2022 Kompletterande utlåtande till CEDAW-kommittén med anledning av den åttonde periodiska rapporteringen
- 29.8.2022 Precessionsutlåtande inför Finlands universella periodiska granskning
- 26.8.2022 Utlåtande om Europarådets konvention om åtgärder mot människohandel: Tredje övervakningscykeln för Finland
- 30.6.2022 Utlåtande till CRC-kommittén inför den periodiska rapporteringen om barnkonventionen (regeringens kombinerade femte och sjätte rapport)
- 6.6.2022 Utlåtande om den nationella rapporten - fjärde universella periodiska granskningen (UPR) i anknytning till FN:s råd för mänskliga rättigheter (på finska)
- 31.3.2022 Rapport om Finlands fjärde universella periodiska granskning (UPR)

4 Uppföljning och främjande av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och för äldre personer

Människorättscentrets lagstadgade uppgift är att främja och övervaka genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Centret bildar tillsammans med justitieombudsmannen och Människorättsdelegationen den oberoende mekanism för att främja, skydda och följa upp genomförandet som förutsätts i konventionen. En viktig tyngdpunkt i verksamheten är att Människorättscentret följer upp och främjar också äldres rättigheter.

För dessa specialuppgifter har Människorättscentret ett team som följer upp och främjar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och för äldre personer om rättigheterna samt också för andra personer som löper risk att hamna i en sårbar position.

Stärkande av det rättsliga perspektivet

Människorättscentret främjar kännedomen om konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning bland annat genom att översätta allmänna kommentarer från kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt genom att betona konventionens betydelse och innehåll i sina utlåtanden och anföranden. Till exempel när centret deltog i beredningen av utbildningshelheten i den nationella barnstrategin lyfte centret fram perspektiven i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Människorätten fortsatte sitt arbete med de grundläggande och mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och för äldre personer och i synnerhet med praxis som stärker självbestämmanderätten genom att utveckla material som stöder dessa.

Människorättscentret deltog dessutom som expert i uppföljningsgruppen för stärkande av klientens och patientens självbestämmanderätt och dess undergrupper. Dessutom gav centret flera utlåtanden där man efterlyste att de grundläggande och mänskliga rättigheterna ska beaktas och tas som utgångspunkt i olika lagprojekt och program.

Människorättscentret deltog också i uppföljningskommitténs arbete inom EU-strukturfondsprogrammet Ett förnybart och kompetent Finland 2021–2027 samt höll en utbildning för NTM-centralerna om EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna och om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Utbildningen fungerade som stöd för utvärderingsarbete i anslutning till fonderna.

Stärkande av delaktigheten

I sitt arbete utvecklade och systematiserade Människorättscentret sådana verksamhetssätt som främjar delaktighet. Som en del av detta arbete utvecklades bland annat verksamheten inom människorättsdelegationens kommitté

för personer med funktionsnedsättning och inom sektionen för äldres rättigheter. Dessutom utarbetades en enkät till sektionen för äldres rättigheter där man kartlade sektionens medlemmars synpunkter på ett eventuellt internationellt instrument för äldres rättigheter.

Människorättsdelegationens medlemmar i människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning deltog på olika sätt i Människorättscentrets verksamhet, såsom när det gällde att översätta kommitténs allmänna kommentarer och utveckla ett verktyg som främjar självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning. Som stöd för utvecklingen av verktyget för självbestämmanderätt ordnades en workshop där representanter för olika intressentgrupper, som tillsynsmyndigheter, andra myndigheter och medborgarorganisationer, deltog i stor utsträckning.

Människorättscentret bjöd in den nya äldreombudsmannen till att bli medlem av Människorättsdelegationen och har samarbetat med ombudsmannen bland annat genom att bjuda in ombudsmannen till mötet med FN:s råd för mänskliga rättigheter i Genève hösten 2022.

Stärkande och uppföljning av kunskapsunderlaget kring forskning om funktionshinder och äldre personers rättigheter

Människorättscentret främjar forskning kring funktionsnedsättningar och datainsamling som motsvarar behoven i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt främja forskning och kunskapsunderlag om äldre personers rättigheter i samarbete med olika forskningsinstitut och forskare. 2022 medverkade Människorättscentret i ett projekt som undersöker äldre personers tillgång till rättigheter. I projektet deltar Krimo, Östra Finlands universitet och Tammerfors universitet. Dessutom deltog centret i styrgruppen för SOLDEX-projektet som vid Östra Finlands

universitet undersöker marginalisering av äldre inom hemvården samt i styrgruppen för ESF-projektet "Möjligheter för personer med funktionsnedsättning och personer med utländsk bakgrund att klara sig i undantags- och krissituationer - Framtiden skapas utifrån erfarenheter av covid-19".

Mångfalden bland äldre och bland personer med funktionsnedsättning

Människorättscentret fäste i sin verksamhet särskild uppmärksamhet vid hurdan ställning personer med funktionsnedsättning och äldre personer hade när dessa tillhörde minoriteter. I uppföljningen och främjandet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och för äldre personer beaktar Människorättscentret i stor utsträckning människors mångfald, såsom rättigheterna för samer, romer och personer som talar ett främmande språk när dessa har en funktionsnedsättning samt rättigheterna för äldre samer, romer och personer som talar ett främmande språk. Människorättscentret har på sin webbplats utarbetat information om dessas rättigheter samt deltagit i evenemang och i stor utsträckning fört diskussioner med representanter för dessa befolkningsgrupper och deras organisationer.

Förbättring av utbildningsnivån och delaktigheten i arbetslivet för personer med funktionsnedsättning

Människorättscentret och diskrimineringsombudsmannen publicerade en handbok för att främja sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning och för att stärka deras rättigheter i arbetslivet. Syftet med publikationen är att stöda arbetsgivare samt sakkunniga vid FPA, arbets- och näringsbyråerna och inom servicen för funktionsnedsättningar i främjandet av sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning.

Äldre personers rättigheter och internationellt samarbete

Människorättscentret deltog i april 2022 i ett möte med FN:s arbetsgrupp Open-ended Working Group in Ageing (OEWGA), för vilket centret gav två skriftliga utlåtanden. Vid mötet höll centrets sakkunniga två anföranden, ett om hållbar utveckling och ett om tillgången till rättigheter.

Människorättscentret deltog också i ENNHRI:s och GANHRI:s olika arbetsgrupper, där man diskuterade ett eventuellt internationellt instrument för äldre personers rättigheter. I augusti 2022 deltog centret i FN:s möte Multi-stakeholder meeting on the human rights of older persons.

Vid den 51:a sessionen för FN:s råd för mänskliga rättigheter den 19 september 2022 gav FN:s oberoende expert på äldre personers rättigheter Claudia Mahler en rapport om situationen i Finland utgående från sitt landsbesök. Människorättscentret har låtit översätta rapporten till finska och svenska. Med människorättsinstitutionens mandat höll Människorättscentret i anknytning till behandlingen av rapporten ett anförande i rådet för mänskliga rättigheter efter att rapporten presenterats och efter att Finlands regering haft ordet. I samband med sessionen ordnade Människorättscentret också sitt första sidoevenemang om rättigheterna för äldre personer som tillhör minoriteter och urfolk.

5 Programmet för unga experter

I februari 2022 startade Människorättscentret ett Program för unga experter för personer som är i början av sin karriär. Programmets första period varar 1,5 år (1.2.2022-31.7.2023) och dess mål är att stärka de ungas röst i diskussionen om de grundläggande och mänskliga rättigheterna och deras röst inom Människorättscentrets verksamhet. Dessutom stärker programmet de unga experternas kunskaper i grundläggande och mänskliga rättigheter samt erbjuder en språngbräda för branschen även efter programmet. Till programmets första period valdes Sanni Myllyaho och Elsa Korkman. Ungdomsprogrammet är en del av teamet för kommunikation och påverkan.

I Programmet för unga experter arbetar de unga experterna med ungas rättigheter och människorättsfrågor som intresserar unga. Utöver detta utför de unga experterna också expertarbete med anknytning till andra teman för att stärka sin expertis och för att på ett genomgående sätt lyfta fram de ungas perspektiv i olika människorättsfrågor. De unga experterna har bland annat arbetat med rättigheter för personer med funktionsnedsättning, människorättsförsvarare, företagsansvar, utlänningars och regnbågsmänskors rättigheter samt med rättsstatsfrågor.

Under programmets första år planerades programmets verksamhet och man bekantade sig med olika aktörer både på människorätts- och ungdomsfältet. Introduktion kring bran-

schens aktörer och olika utbildningar är en väsentlig del av programmet. De unga experterna har för att stärka kunskaper om internationella människorättsstrukturer till exempel deltagit i en webbkurs om FN:s råd för mänskliga rättigheter och besökt Europarådets demokratiforum. De unga experterna deltar också i ENNHRI:s olika arbetsgruppers verksamhet.

De unga experterna sysslar som en del av teamet för kommunikation och påverkan också med kommunikation. I mars 2022 skapade de unga experterna ett Instagramkonto för Människorättscentret. Syftet med kontot är att unga ska kommunicera med unga. Via denna kanal informerar programmet för unga experter allmänt om människorättsrelaterade teman på ett sätt som unga lätt kan ta till sig. Kanalen har blivit snabbt populär och hade före utgången av 2022 över 700 följare, varav över hälften var under 35 år. I december ordnades i samband med människorättsveckan ett Instagram-liveevenemang om klimat och mänskliga rättigheter. Utöver Instagram har man även i Människorättscentrets andra kommunikationskanaler, såsom i bloggen, lyft fram observationer och synpunkter kring mänskliga rättigheter ur ungas perspektiv.

I maj 2022 träffade de unga experterna unga påverkare för att få höra deras synpunkter på de ungas delaktighet i diskussionen om mänskliga rättigheter. Under mötet lyfte ungdomarna fram att det språk som används i diskus-

sionen om mänskliga rättigheter är svårt att ta till sig och att ungdomar knappt vågar använda det. I diskussionen identifierades flera saker som programmet för unga experter kunde göra för att sänka tröskeln för deltagande. Man önskade i synnerhet mer allmänspråklig kommunikation om de mänskliga rättigheterna på ett sätt som intresserar unga.

En observation som lyftes fram vid mötet med de unga påverkarna var att psykisk hälsa inte identifieras som en människorätsfråga. Psykisk hälsa är dock en mycket viktig fråga för många ungdomar. Programmet för unga experter lyfte i sin kommunikation under hösten 2022 särskilt fram psykisk hälsa som en människorätsfråga. För att bekanta sig med temat och för att kläcka idéer träffade de unga experterna också Nuorten mielenterveysseura Yeesi (föreningen för ungdomars mentala hälsa Yeesi). Programmet för unga experter deltog också i beredningen av MIELI rf:s program för ungas välfärd, där Människorättscentret strävade efter att öka medvetenheten om människorättsdimensionen i frågor som berör psykisk hälsa samt att stärka människorättsgrunden i välfärdsprogrammet.

Genom Programmet för unga experter strävar Människorättscentret efter att höra de ungas synpunkter på och erfarenheter av olika människorätsfrågor. Våren 2022 ordnade justitieministeriet i samarbete med Programmet för unga experter fyra diskussionstillfällen runt om i Finland där man träffade unga romer och diskuterade den rasism och diskriminering de upplevt. De unga romerna berättade att upplevelser av rasism och diskriminering blivit allt vanligare och att det förekommer diskriminering inom olika tjänster samt att väktare kan agera osakligt. Programmet för unga experter kunde bidra till diskussionen med information om mänskliga rättigheter och rättsmedel och samlade även in information som grund för det egna påverkansarbetet. Programmet för unga experter lyfte hösten 2022 fram dessa observationer i sitt utlåtande om utkastet till det tredje programmet för romsk politik.

6 Inhemskt och internationellt människorättssamarbete

Verksamhet inom människorättsdelegationen

Människorättsdelegationen är en del av den nationella människorättsinstitutionen och centrets viktigaste kanal för samarbete, påverkan och kommunikation. Den tredje människorättsdelegationen i ordningen inledde sin fyra år långa mandatperiod den 1 april 2020. Delegationen har 38 medlemmar, inklusive specialombudsmän samt representanter för de högsta laglighetsövervakarna och Sametinget. Ordförande för delegationen och arbetsutskottet är direktören för Människorättscentret, Sirpa Rautio. Delegationsmedlemmen Esa Iivonen fungerar som vice ordförande.

Som en permanent och lagstadgad sektion under delegationen verkar en sektion för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, det vill säga Människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning (VIOK) samt dessutom ett arbetsutskott och en sektion för äldre personers rättigheter. Arbetsutskottet medverkar i beredningen av delegationens möten.

Under 2022 sammanträdde Människorättsdelegationen fyra gånger.

Vid mötena hördes sakkunniga och man diskuterade bland annat kriget i Ukraina och dess inverkan på människorättsituationen, Människorättscentrets nya program för unga experter, bedömningen av regeringens propositioner

för de grundläggande och mänskliga rättigheterna, situationen för människorättsförsvarare i Finland (specialfokus Afghanistan), behovet av humanitärt visum, ändringarna av 16 § i gränsbevakningslagen (koncentration av det internationella skyddet till vissa gränsövergångsställen), reformen av sametingslagen samt genomförandet av regeringsprogrammet vad gäller grundläggande och mänskliga rättigheter och områden som bör prioriteras i påverkan av det kommande regeringsprogrammet 2023.

Under mötena behandlades regelbundet teman för människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning (VIOK) och sektionen för äldre personers rättigheter samt Människorättscentrets aktuella evenemang och publikationer såvida möjligheter att delta i periodiska rapporteringsomgångar för internationella människorättskonventioner.

Delegationen gjorde i oktober ett ställningstagande till människorättsförsvarare. Delegationen godkände Människorättscentrets verksamhetsberättelse för 2022 och verksamhetsplanen för 2023.

Internationellt och europeiskt människorättssamarbete

Rysslands anfall av Ukraina i februari 2022 och dess följder i särskilt grannländerna samt den dramatiska förändringen av säkerhetsläget dominerade det europeiska människorättssam-

arbetet. ENNHRI:s delegation, som leddes av Människorättscentrets direktör, besökte våren 2022 Polen och gränsen mellan Polen och Ukraina för att bekanta sig med flyktingarnas situation och flyktingmottagandet.

Som ordförande för ENNHRI var Människorättscentrets direktör också aktivt med och stöttade den ukrainske justitieombudsmannens kansli. I denna roll besökte direktören Lviv och Kiev i augusti 2022 som justitieombudsmannens gäst. Under resan träffade man bland annat talmannen för det ukrainska parlamentet Verchovna Rada och såg krigets förödelse i Irpin. Utöver besöket har ENNHRI strävat efter att stödja den ukrainska människorättsinstitutionen till exempel genom att utveckla stödformer för människorättsinstitutionernas ledare i krissituationer.

ENNHRI:s styrelse följde också noggrant med den ryska justitieombudsmannens verksamhet och fungerade som medlare i möten mellan Ukrainas och Rysslands justitieombudsmän och vid informationsutbytet i humanitära frågor.

Som ordförande för ENNHRI deltog Människorättscentrets direktör i ENNHRI:s styrelsemöten. Mötena hölls i Warszawa (juni 2022), Helsingfors (september 2022) och Bryssel (november 2022). Dessutom sammanträdde styrelsen flera gånger på distans.

Människorättscentrets sakkunniga fungerade som ordförande för ENNHRI:s juridiska arbetsgrupp. Arbetsgruppens arbete fokuserade under 2022 på att främja det nationella verkställandet av Europadomstolens avgöranden. Inom det främjande arbetet bereddes också interventioner av tredje part i fyra av Europadomstolens fall som gällde klimatförändringen samt i ett fall som gällde rätten till abort.

Centrets sakkunniga deltog också aktivt i ENNHRI:s arbetsgrupper för bland annat ekonomiska och sociala rättigheter, rättigheter för personer med funktionsnedsättning, rättigheter för äldre, företagsansvar samt invandring. Dessutom deltog centrets sakkunniga i juni 2022 i de nationella människorättsinstitutionernas

NHRI-akademi i Albanien, där artificiell intelligens och mänskliga rättigheter var på agendan.

Nära samarbete utöver med ENNHRI fortsatte även med EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) och Europarådet. Möten och informationsutbyte skedde särskilt med Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter Dunja Mijatovic och med Michael O'Flaherty, direktör för EU:s byrå för grundläggande rättigheter.

Utöver möten och informationsutbyte deltog Människorättscentrets direktör i flera europeiska evenemang där man behandlade rättsstatsfrågor och de nationella människorättsinstitutionens roll. Centrets direktör deltog som talare i ODIHR:s evenemang Building Resilient National Human Rights Institutions som ordnades i Warszawa 5-6.9 för de nationella människorättsinstitutionens direktörer. Vid tvådagarsevenemanget behandlades stärkandet av institutionerna på olika sätt. ODIHR publicerade också ett verktyg som behandlade detta tema. Centrets direktör deltog också i september i det möte som EU:s byrå för grundläggande rättigheter sammankallade i Rust, Österrike för europeiska experter på människorätt, "Putting Human Rights at the Heart of Europe's Future". I oktober talade centrets direktör vid Human Dimension Implementation-mötet i Warszawa om de utmaningar som demokratin, rättsstaten och de mänskliga rättigheterna står inför i Europa samt om de nationella människorättsinstitutionens roll.

Utöver det europeiska samarbetet samarbetade man med FN:s organ. Samarbetet handlade under 2022 särskilt om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och om äldres rättigheter och även om miljö och klimatförändring, vilket man inte diskuterat tidigare.

Bilaga 1.

Människorättscentrets personal 2022

Direktör

Sirpa Rautio, ordförande för människorättsdelegationen (2012-)

Sakkunniga

Sanna Ahola, sakkunnig/teamledare (2019-)

Mikko Joronen (2016-), tjänstledig 1.3.2022-

Kristiina Kouros, (2012-, tjänstledig från och med 1.6.2019), avgick 31.9.2022

Leena Leikas, sakkunnig/teamledare (2012-)

Susan Villa, sakkunnig/teamledare (2019-)

Elina Hakala, projektet utredning om grund- och människorättsaktörer, 1.3.2022- sakkunnig i internationella ärenden

Nitin Sood, 15.9.2022-

Yngre sakkunniga

Emmi Kupiainen, (2020-)

Elsa Korkman, Programmet för unga experter, 1.2.2022-

Sanni Myllyaho, Programmet för unga experter, 1.2.2022-

Rasmus Johnson, 20.6.2022-

Jasmin Airinen, 1.7.2022-

Assistent

Katariina Huhta, (2019-), tjänstledig 20.6.-31.12.2022

Minna Haapaniemi, 1.7.-31.12.2022

Bilaga 2.

Människorättsdelegationens medlemmar 2020-2024

1. **Hakonen Kimmo**, underrättelsetillsynsombudsman
2. **Maarianvaara Jukka**, jämställdhetsombudsman (2020-2022)
3. **Pekkarinen Elina**, barnombudsman
4. **Puumalainen Mikko**, biträdande justitiekansler
5. **Sakslin Maija**, riksdagens biträdande justitieombudsman
6. **Stenman Kristina**, diskrimineringsombudsman
7. **Talus Anu**, dataombudsman
8. **Päivi Topo**, äldreombudsman (2022-)
9. **Juuso Tuomas Aslak**, ordförande, sametinget
10. **Ali Atik**, jur.kand., VH, verkställande direktör, Lakiasiaintoimisto Allianssi Oy

11. **Angersaari Inga**, SVM, projektchef, Diak
12. **Arikka Laura**, TM, verkställande direktör, stiftelsen Dialogpaus
13. **Caldén Anna**, socionom (YH), koordinator, Samarbetsförbundet kring funktionshinder SAMS
14. **Enache-Kotilainen Anca**, FM, utvecklingschef, Stiftelsen Diakonissanstalten i Helsingfors
15. **Haanperä Outi**, PhD (Economics), ledande sakkunnig, Sitra
16. **Iivonen Esa**, JM, ledande sakkunnig, Mannerheims Barnskyddsförbund
17. **Juvonen Anu**, MA (Development Studies), verksamhetsledare, DEMO rf
18. **Jylhä Marja**, MD, professor i gerontologi, Tammerfors universitet
19. **Kalliomaa-Puha Laura**, JD, professor i socialrätt, Tammerfors universitet
20. **Kallioniemi Arto**, TD, PeM, professor i religionsdidaktik, Helsingfors universitet
21. **Kupila Sakris**, MK, ordförande, SETA ry
22. **Laajapuro Niina**, pol.mag, MBA, chef för människorättsarbetet, Amnesty International Finska sektionen
23. **Laukkanen Janne**, JM, SVM, direktör (kommunikation och påverkan), Juristförbundet
24. **Mahlamäki Pirkko**, FM, JM, generalsekreterare, Handikappforum
25. **Mattila Kaari**, PD, generalsekreterare, Förbundet för mänskliga rättigheter
26. **Mattila Yrjö**, PD, JL, VH, juridisk konsult, Närståendevärdarnas förbund
27. **Mäki-Petäjä-Leinonen Anna**, JD, docent, direktör, Institutet för välfärdsrätt/Östra Finlands universitet
28. **Nuotio Kimmo**, JD, professor i straffrätt, Helsingfors universitet
29. **Ojanen Tuomas**, JD, docent, professor i statsförfattningsrätt, Helsingfors universitet
30. **Okkonen Laura**, fil. stud., Senior Human Rights Manager, Vodafone Group Plc
31. **Ollus Natalia**, JD, PM, direktör, Europas kriminalpolitiska institut (HEUNI)
32. **Rankinen Lea**, DI i miljöteknik, chef för hållbarhet och samhällskontakter, Paulig Group
33. **Salminen Mirva**, SVM, forskare, Lapplands universitet
34. **Sood Nitin**, PM, BA (Liberal Arts and Sciences), likabehandlingsplanerare, Helsingfors stad (2020-2022)
35. **Suom Katariina**, SVM, verksamhetsledare, Minnesförbundet
36. **Suurpää Leena**, PD, docent, chef för de ungas skyddshusverksamhet, Finlands Röda Kors
37. **Teittinen Antti**, SVD, docent, forskningschef, Kehitysvammaliitto
38. **Thors Astrid**, jur.kand., VH
39. **Viljanen Jukka**, FöD, professor i offentlig rätt, Tammerfors universitet

Medlemmar i människorättsdelegationens arbetsutskott 2020-2022

1. **Esa Iivonen** (vice ordförande)
2. **Atik Ali**
3. **Inga Angersaari**
4. **Niina Laajapuro**
5. **Pirkko Mahlamäki**
6. **Laura Okkonen**
7. **Nitin Sood**
8. **Astrid Thors**

Medlemmar i människorättsdelegationens arbetsutskott 2022-2024

1. **Esa Iivonen** (vice ordförande)
2. **Atik Ali**
3. **Inga Angersaari**
4. **Anca Enache-Kotilainen**
5. **Niina Laajapuro**
6. **Pirkko Mahlamäki**
7. **Yrjö Mattila**
8. **Laura Okkonen**
9. **Astrid Thors**

Bilaga 3.

Sektionernas medlemmar

Människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning (viok) 2020-2024

Anna Calden
Pirkko Mahlamäki
Yrjö Mattila
Antti Teittinen

Sakkunnigledamöter

IOK - **Mikko Joronen** 1.3.2022 asti
 IOK - **Sanna Ahola** 1.3.2022-
 IOK - **Nitin Sood** 15.9.2022-
 EOA - **Minna Verronen**

Utomstående sakkunniga

Elina Nieminen (Invalidförbundet rf)
Markku Jokinen (Finlands Dövas Förbund rf)
Sari Kokko (Synskadades förbund rf)
Pirkko Justander (Rusetti - Vammaisten naisten valtakunnallinen yhdistys ry)
Anssi Karhu (Me Itse ry, Kotka underavdelning)

Sektionen för äldres rättigheter 2020-2024

Marja Jylhä
Laura Kalliomaa-Puha
Pirkko Mahlamäki
Yrjö Mattila
Anna Mäki-Petäjä-Leinonen
Laura Okkonen
Katariina Suomu
Päivi Topo

Utomstående sakkunniga

Virpi Dufva
Lotta Hämeen-Anttila
Ristenrauna Magga (2022-)
Eva Rönkkö (2022-)

Bilaga 4.

Människorättscentrets deltagande i arbetsgrupper och styrgrupper

Europeiska unionens fonder för inrikes frågor 2021-2027: Asyl-, migrations- och integrationsfonden (AMIF), Fonden för inre säkerhet (ISF), Finansieringsinstrumentet för gränsförvaltning och visering (BMVI). Som sakkunnig i övervakningskommittéerna.

Kommissionen för bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (NAPE) - SHM - 21.1.2021-20.1.2025. Det samordningsorgan

för bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet som avses i artikel 10 i Istanbulkonventionen.

Styrgrupp för projektet Vanhuusiän syrjäytyminen kotihoidossa - yleisyys, merkitykset ja interventio (Marginalisering av äldre i hemvården - spridning, innebörd och intervention). Ett forskningsprojekt som finansieras av Finlands Akademi. Östra Finlands universitet.

2021–2025. En styrgrupp som inrättats för att övervaka forskningsprojektet.

Uppföljningsgruppen för stärkande av klientens och patientens självbestämmanderätt – SHM – 1.9.2021–31.12.2023. Har tillsatts för att följa upp och stödja arbetet för att stärka klientens och patientens självbestämmanderätt, inklusive beredningen av lagstiftning.

Ett förnybart och kompetent Finland 2021–2027. Övervakningskommittén för EU:s regional- och strukturpolitiska program – Statsrådets kansli – Programperiod 2021–2027. Har inrättats för att följa upp programmets genomförande, genomslagskraft och resultat.

Styrgruppen för den nationella barnstrategin. Statsrådets kansli – 15.11.2021–30.4.2023. Har inrättats för att stöda planeringen och genomförandet av utbildningshelheten om barnets rättigheter och i synnerhet barnens delaktighet i den nationella barnstrategin och för att följa upp genomförandet av den.

Statsrådets nätverk för grundläggande och mänskliga rättigheter – justitieministeriet – 12.2.2020–31.12.2023. Syftet med nätverket är att stärka tillgodoseendet av grundläggande rättigheter och mänskliga rättigheter genom att förbättra informationsgången och samarbetet inom statsrådets verksamhet särskilt i frågor som gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Statsrådets handlingsplan för de grundläggande och de mänskliga rättigheterna 2020–2023: Hur tillsynen över tillgodoseendet av de grundläggande rättigheterna och de mänskliga rättigheterna bör utvecklas – 28.2.2020–31.3.2023.

Delegationen för internationella människorättsärenden – utrikesministeriet – 8.4.2020–31.12.2023. Ett rådgivande organ som tillsätts av statsrådet och används av utrikesministeriet och vars uppgift är att fungera som en kontaktkanal mellan utrikesministeriet och medborgarsamhället i människorättsfrågor.

JM:s uppföljningsgrupp för diskriminering – Uppföljningsgruppen ansvarar för utvecklingen av statsrådets uppföljningssystem.

JM:s handlingsprogram mot rasism och för goda relationer – arbetsgrupp för uppföljning. Arbetsgruppen för uppföljning styr genomförandet och utvärderingen av Statsrådets handlingsprogram mot rasism och för goda relationer.

JM:s nätverk inom projektet Kompetenta – Projektets mål är att effektivisera arbetet mot hatbrott och trakasserier särskilt genom att utveckla kompetensen hos yrkespersoner inom olika branscher.

Amnestys Nån gräns! -arbetsutskottet. Arbetsutskottet är ett nätverk av aktörer i det civila samhället och består av organisationer, projekt, instanser, forskare och aktivister. Utskottets mål är att tillsammans främja åtgärder som ger en effektivare politik när det gäller våld mot kvinnor.

Avslutade arbetsgrupper

17.8.2021–30.11.2022 Arbetsgruppen för offentliga samfunds skadeståndsansvar. I arbetsgruppen bereddes ett förslag till reform av lagstiftningen om skadeståndsansvar.

Arbetsgrupper i samband med europeiska nätverket för nationella människorättsorganisationer (ennhri)

- ENNHRI Legal Working Group
- ENNHRI Business and Human Rights Working Group
- ENNHRI Migration & Asylum Working Group
- ENNHRI Core Group on Climate Change
- ENNHRI AI Working Group
- ENNHRI ESR Working Group
- ENNHRI CRPD Working Group
- ENNHRI Core Group on Human Rights of Older Persons

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi